

Д. М. Майстро,

здобувачка вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2131-2842>

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ «ЖОРСТОКЕ ПОВОДЖЕННЯ З ТВАРИНАМИ» (СТ. 299 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ)

Національний авіаційний університет
проспект Любомира Гузара, 1, 03680, Київ, Україна
E-mail: dianamaystro@gmail.com

Мета: наукове дослідження елементів складу злочину, передбаченого в диспозиції ст. 299 Кримінального кодексу України. **Методи дослідження:** сукупність загальних і спеціальних методів наукового пізнання: термінологічний, логіко-семантичний, функціональний, системно-структурний, логіко-нормативний. **Результати:** авторкою проаналізований юридичний складу злочину, передбачений в диспозиції ст. 299 «Жорстоке поводження з тваринами» КК України. З 8 листопада 2021 року ст. 299 «Жорстоке поводження з тваринами» КК України викладена в новій редакції. У чинній класифікації кримінальних правопорушень це діяння набуло значення злочину (ч. 1, 2 ст. 299 КК України – нетяжкий злочин; ч. 3, 4 ст. 299 КК України – тяжкий злочин), а також була розширена об'єктивна сторона складу злочину проти тварин, оскільки набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації положень деяких міжнародних угод та директив Європейського Союзу у сфері охорони тваринного та рослинного світу» від 15.07.2021 р. № 1684-ІХ. **Обговорення:** у диспозиції ст. 299 КК України розглядаються об'єктивні та суб'єктивні ознаки складу злочину, охарактеризований їхній зміст та ознаки. Об'єктивна сторона вказаного складу злочину зазнала чималих змін, тепер вона виражається у 5 формах: 1) у жорстокому поводженні з тваринами, що належать до хребетних, у тому числі з безпритульними тваринами; 2) у порушенні правил транспортування тварин, якщо такі дії призвели до тілесних ушкоджень, каліцтва чи загибелі тварини; 3) у нацьковуванні тварин одна на одну, вчинене з хуліганських чи корисливих мотивів; 4) пропаганда, публічні заклики до вчинення дій, що мають ознаки жорстокого поводження з тваринами; 5) поширення матеріалів із закликами до вчинення таких дій.

Ключові слова: склад злочину; тварини; ст. 299 КК України; захист тварин; жорстоке поводження; добробут тварин; спеціальний суб'єкт.

Постановка проблеми та її актуальність. Захист тварин від жорстокого поводження є одним із важливіших критеріїв приналежності до цивілізованого суспільства. Жорстоке поводження з тваринами та будь-які прояви дій, що призводять до тілесних ушкоджень, каліцтва чи загибелі тварин суперечить цінностям та засадам суспільства. В умовах воєнного стану все більше набуває важливого значення захист здоров'я та життя тварин, які опинилися у пастці

війни на законодавчому рівні. Хоча, в першу чергу, страждає сама тварина, але об'єктом злочину, склад якого передбачений в диспозиції ст. 299 КК України є саме не захист життя та здоров'я вказаної тварини, а моральні засади суспільства в частині ставлення до тварин. Науковці вказують, що небезпека цього злочину полягає у тому, що жорстокість, проявлена щодо тварин, стає нормою поведінки, поширюється і

на взаємини з людьми, відіграє негативну роль у вихованні молоді [1, с. 103].

Остання редакція ст. 299 КК України зазнала чимало змін на підставі Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації положень деяких міжнародних угод та директив Європейського Союзу у сфері охорони тваринного та рослинного світу» від 15.07.2021 № 1684-ІХ. Отже, виникає потреба у юридичному аналізі складу злочину, передбаченого в диспозиції ст. 299 КК України.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми. Праці І. Головка, Р. Вереші, Н. Уварової були використані при дослідженні проблем, пов'язаних з особливостями складу злочину «Жорстоке поводження з тваринами», що були розглянуті в цій науковій роботі. Також було проаналізоване законодавство щодо охорони тварин від жорстокого поводження.

Метою статті є аналіз елементів складу злочину, передбаченого в диспозиції ст. 299 «Жорстоке поводження з тваринами» КК України, а також розкриття об'єктивних та суб'єктивних елементів складу аналізованого злочину та характеристика їхніх змісту та ознак.

Виклад основного матеріалу. У кримінально-правовій науці важливе значення має правильне теоретичне та практичне розуміння елементів складу злочину. Злочин, склад якого передбачений в диспозиції ст. 299 КК України є злочином проти моральності, оскільки знаходиться в розділі XII КК України «Кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності». В свою чергу, родовим об'єктом кримінальних правопорушень проти моральності виступають ті суспільні відносини, які забезпечують дотримання системи духовних та етичних норм і правил поведінки, що склалися у суспільстві на підґрунті традиційних моральних цінностей, уявлень про справедливість, совість, честь, гідність та громадський обов'язок і загалом визначають умови нормального суспільного життя людини, а безпосереднім об'єктом у вказаному складі злочину є саме моральні засади суспільства в частині гуманного ставлення до тварин, тобто саме охорона моральності людини виступає як специфічна система суспільних від-

носин, які традиційно склалися в процесі суспільного розвитку і відображають культурні, національні, релігійні особливості буття людини [2, с. 10].

Р. Вереша зазначає, що жорстокість до тварин породжує ще більш небезпечне явище – жорстокість до людей. Такий підхід принципово змінює уяву про суспільну небезпеку такого діяння, що й обумовлює необхідність застосування й розвитку відповідних кримінально-правових норм [8, с. 55]. В свою чергу, Н. Уварова, підтримує вказану позицію, зазначаючи, що багато в чому відчуття безкарності та недостатня увага правоохоронних органів до проблеми жорстокого поводження з тваринами може сприяти «трансформації» правопорушника у насильницького злочинця [4, с. 139]. Оскільки тварини як домашні, так і безпритульні, є беззахисними перед жорстокістю людини, правопорушники обирають їх для демонстрації сили та залякування, і вони стають першими жертвами правопорушників, об'єктами девіантної поведінки. У дослідженні «Refining the Link Between Animal Abuse and Subsequent Violence» («Уточнення зв'язку між жорстоким поводженням з тваринами та подальшим насильством») проаналізована поведінка сорока чотирьох серійних вбивць, за наслідками якої, сформульовані висновки, що 73% злочинців травмували або вбивали тварин у дитинстві чи підлітковому віці, 55% – також катували тварин [5]. Можна стверджувати, що цей злочин є латентним, і тому велику роль грає висока правосвідомість і обізнаність пересічних громадян та активні дії з боку правоохоронних органів при розслідуванні факту жорстокого поводження із твариною.

Із 8 листопада 2021 року ст. 299 «Жорстоке поводження з тваринами» КК України викладена в новій редакції. У чинній класифікації кримінальних правопорушень це діяння набуло значення злочину (ч. 1, 2 ст. 299 КК України – нетяжкий злочин; ч. 3, 4 ст. 299 КК України – тяжкий злочин) і була розширена об'єктивна сторона складу злочину проти тварин, оскільки набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації положень деяких міжнародних

угод та директив Європейського Союзу у сфері охорони тваринного та рослинного світу» (далі – Закон України № 1684-IX) від 15.07.2021 р. № 1684-IX [6]. Загалом це є позитивною новелою у кримінальному законодавстві щодо захисту тварин, адже ще у 2013 р. Україна ратифікувала Європейську конвенцію про захист домашніх тварин [7], проте за наступні декілька років її норми не були імplementовані у вітчизняне законодавство, зокрема у ст. 22 «Правила поводження з домашніми тваринами, що виключають жорстокість» Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження» від 21.02.2006 № 3447-IV [8].

Об'єктивна сторона вказаного складу злочину зазнала чималих змін, тепер вона виражається у п'яти формах.

1. Жорстоке поводження з тваринами, що належать до хребетних, у тому числі з безпритульними тваринами. Це діяння може мати вираз як дії, так і бездіяльності.

У Законі України «Про захист тварин від жорстокого поводження» надане визначення жорстокого поводження з тваринами – це знущання над тваринами, у тому числі безпритульними, що спричинило їх мучення, завдало їм фізичного болю, страждань, у тому числі спричинило тілесні ушкодження, каліцтво чи загибель, нацькування тварин одна на одну та на інших тварин, вчинене з хуліганських чи корисливих мотивів, залишення тварин напризволяще, а також інші порушення правил утримання, поводження та транспортування тварин. Окрім кримінальної відповідальності за жорстоке поводження з тваринами, може наступати і адміністративна відповідальність (ст. 89 «Жорстоке поводження з тваринами» Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП)). Відмінністю у цих видах відповідальності є ступінь заподіяння шкоди тварині. Тобто якщо тварина внаслідок жорстокого поводження з нею залишилась фізично неушкодженою, тобто живою, а органи та частини її тіла чи їхні функції не постраждали – наступає адміністративна відповідальність (ст. 89 КУпАП). Якщо ж тварина втратила частину тіла або орган або їхні функції або ж загинула – наступає кримінальна відповідальність (ст. 299 КК України)

Таким чином, залежно від наслідків жорстокого поводження з твариною, повинна наступати адміністративна або кримінальна відповідальність. На практиці це виглядає так, що якщо тварина неушкоджена, поліція повинна скласти протокол про адміністративне правопорушення на винну особу за статтею 89 КУпАП, який потім буде направлений до суду для його розгляду та притягнення винного до відповідальності. Якщо ж тварина загинула або скалічена – поліція відкриває кримінальне провадження за ст. 299 КК України та проводить дзнання або досудове слідство [9].

2. Порушення правил транспортування тварин, якщо такі дії призвели до тілесних ушкоджень, каліцтва чи загибелі тварини. В ст. 11 Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження» вказані основні правила щодо транспортування тварин та посилення на Постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Правил транспортування тварин» від 16.11.2011 № 1402.

3. Нацькування тварин одна на одну, вчинене з хуліганських чи корисливих мотивів. Під нацькуванням тварин одна на одну необхідно розуміти таку активну поведінку людини, яка спрямована на те, щоб примусити одну тварину вчинити безпідставний напад на іншу, тобто викликати таку негативну реакцію, що отримує вираз у агресивній бійці.

4. Пропаганда, публічні заклики до вчинення дій, що мають ознаки жорстокого поводження з тваринами.

5. Поширення матеріалів із закликами до вчинення таких дій.

Вказані останні чотири форми об'єктивної сторони злочину вживаються лише шляхом активних дій. Злочин вважається закінченим щодо перших двох форм з моменту настання насадків, вказаних у ст. 299 КК України. Якщо злочин має 3, 4, 5 форми об'єктивної сторони, то він за конструкцією є формально-матеріальним і може вважатися закінченим з моменту вчинення самої дії. Наслідок є формальною ознакою об'єктивної сторони.

Суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка на момент вчинення злочину досягла 14-річного віку, оскільки Законом України

№ 1684-IX внесені зміни до ч. 2 ст. 22 КК України та вона доповнена словами і цифрами «жорстоке поводження з тваринами (стаття 299)». Наприклад, І. Головка стверджує, що суб'єкт цього злочину може бути й спеціальний. Під спеціальним суб'єктом злочину І. Головка зазначає таку особу, яка має додаткові ознаки: пов'язані з порушенням спеціально покладених на неї обов'язків; які характеризують роль, положення суб'єкта та його взаємовідносини з потерпілою твариною: власник, дресирувальник, ветеринар, а також особа, яка порушує правила поводження з тваринами, що використовуються у видовищних заходах, у спорті, при організації дозвілля. І. Головка вказує, що у випадку вчинення жорстокого поводження з тваринами службовою особою, яка з корисливих мотивів чи в інших особистих інтересах зловживає владою або своїм службовим становищем, такі дії потрібно кваліфікувати за сукупністю злочинів: жорстоке поводження з тваринами (ст. 299 КК України) та зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК України).

Суб'єктивна сторона складу злочину характеризується умислом. При вчиненні злочину шляхом нацьковування тварин одна на одну хуліганські або корисливі мотиви визначені в законі як обов'язкові ознаки суб'єктивної сторони. Хуліганський мотив у жорстокому поводженні з тваринами проявляється як відкрите, демонстративне нехтування сформованими в суспільстві моральними засадами буття, що полягає у намаганні винної особи виявити явну неповагу до людини, суспільства, держави шляхом знущання над тваринами, заподіяння їм фізичних страждань, які можуть призвести до каліцтва чи загибелі.

Кваліфікований вид жорстокого поводження з тваринами має місце, коли такі дії вчинені у присутності малолітнього чи неповнолітнього. Особливо кваліфікований вид злочину наявний, якщо дії, передбачені у диспозиції ч.ч. 1 або 2 ст. 299 КК України, вчинюються: 1) з особливою жорстокістю; 2) щодо двох або більше тварин; 3) повторно; 4) групою осіб; 5) активним способом; 6) насильницькі дії щодо тварини, спрямовані на задоволення статевої пристрасті

(раніше це діяння вважалося адміністративним правопорушенням).

У диспозиції ч. 4 ст. 299 КК України передбачаються кваліфікуючі обставини, які відносяться жл юридичних складів злочинів, передбачених у диспозиціях ч.ч. 1, 2 або 3 цієї статті: 1) вчинені з метою створення зображень, творів, кіно-, відео-, аудіопродукції; 2) збут чи поширення зображень, творів, кіно-, відео-, аудіопродукції, що пропагують жорстоке поводження з тваринами.

Слід відмітити, що санкції за ч. 3 та ч. 4 ст. 299 КК України є однаковими, тобто у них передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк від п'яти до восьми років з конфіскацією травини, хоча, логічно, треба було збільшити покарання в санкції ч. 4 цієї статті. Загалом, ч. 4 ст. 299 КК України, вбачається як приклад надмірної криміналізації, а саме, на нашу думку, недоцільно встановлювати кримінальну відповідальність за збут чи поширення зображень, творів, кіно-, відео-, аудіопродукції, що пропагують жорстоке поводження з тваринами. Враховуючи, що твори (тексти, зображення, фільми, комп'ютерні програми, тощо), що пропагують жорстоке поводження з тваринами, вочевидь, можна віднести до творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, такі дії як збут або розповсюдження вказаних предметів слід кваліфікувати за ч.ч. 1 або 2 ст. 300 «Ввезення, виготовлення або розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію» КК України.

Слід відмітити, що санкція кожної частини вказаної статті передбачає конфіскацію тварини, тобто це тварина, яка постраждала від жорстокого поводження та зазнала тілесних ушкоджень, каліцтва. Наприклад, у ст. 29 «Конфіскація предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення» КУпАП зазначено особливості порядку застосування конфіскації тварин КУпАП та іншими законами України на відміну від КК України.

Цікавим нововведенням щодо захисту тварин від жорстокого поводження, прийнятим відповідно до Закону України № 1684-IX є ч. 9 ст. 9

Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження» є заборона утримувати тварин певним особам, а саме:

- особам, на яких накладалося адміністративне стягнення або застосовувалися заходи впливу за вчинення правопорушення, пов'язаного з жорстоким поводженням з тваринами;

- протягом року з дня набрання законної сили постановою про накладення адміністративного стягнення чи застосування заходів впливу;

- особам, які притягалися до кримінальної відповідальності за жорстоке поводження з тваринами або були звільнені від кримінальної відповідальності та провадження у справі закрито за nereабілітуючими обставинами, або стосовно яких були застосовані примусові заходи медичного чи виховного характеру;

- протягом 10 років з дня набрання законної сили обвинувальним вироком суду або рішенням про звільнення від кримінальної відповідальності та закриття провадження у справі за nereабілітуючими обставинами, або рішенням про застосування, продовження, зміну примусових заходів медичного чи виховного характеру [10, с. 210]. Але як саме ця заборона буде здійснюватися щодо таких осіб, із тексту Закону зрозуміти не уявляється можливим. Всі зміни та доповнення, які вносяться до законодавства в цілому щодо захисту тварин, відповідають процесу впровадження європейських гуманних цінностей та стандартів по відношенню до тварин і їхнього добробуту. Це буде сприяти наближенню вітчизняного права до права Європейського Союзу, посиленню боротьби з жорстоким поводженням з тваринами.

Висновки. Таким чином, здійснивши аналіз складу злочину, передбаченого в диспозиції ст. 299 КК України «Жорстоке поводження з тваринами», ми охарактеризували його елементи та визначили головні ознаки. Особливу увагу при подальшому удосконаленні вказаної норми необхідно звернути на обтяжуючі обставини злочину та санкції ч.ч. 3 та 4 вказаної статті.

Література

1. Майстро Д.М. Кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності. Захист прав і свобод людини та громадя-

нина (кримінально-правові аспекти): монографія / колектив авторів. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2022. С. 103.

2. Головка І.А. Кримінальна відповідальність за жорстоке поводження з тваринами: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2010. 20 с.

3. Вереша Р.В. Кримінальна відповідальність за жорстоке поводження з тваринами (порівняльно-правовий аспект). *Вісник Академії адвокатури України*. 2014. Т. 11. № 1(29). С. 53–61.

4. Уварова Н.В. До проблеми кримінальної відповідальності за жорстоке поводження з тваринами. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 4. С. 138-140.

5. Arnold Arluke. Refining the Link Between Animal Abuse and Subsequent Violence. Researchgate: веб-сайт. URL: https://www.researchgate.net/publication/265413206_Refining_the_Link_Between_Animal_Abuse_and_Subsequent_Violence

6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації положень деяких міжнародних угод та директив Європейського Союзу у сфері охорони тваринного та рослинного світу: Закон України від 15 лип. 2021 р. № 1684-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1684-20#Text>

7. Європейська конвенція про захист домашніх тварин: Конвенція від 13 лист. 1987 р., ратифікована Україною 18 вер. 2013 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a15#Text

8. Про захист тварин від жорстокого поводження: Закон України від 21 лют. 2006 р. № 3447-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3447-15#Text>

9. Питання юристу. Українське об'єднання захисників тварин: веб-сайт. URL: <http://www.uaaa.org.ua/uk/page/pitanna-uristu>

10. Майстро Д.М. Кримінально-правова характеристика злочину «Жорстоке поводження з тваринами» (ст. 299 КК України). *V Міжнародний молодіжний науковий юридичний форум: матеріали форуму*. Національний авіаційний

References

1. Maistro D.M. Kryminalni pravoporushennia proty hromadskoho poriadku ta moralnosti. Zakhyst prav i svobod liudyny ta hromadianyna (kryminalno-pravovi aspekty): monohrafiia / kolektyv avtoriv. Ternopil: Osadtsi Yu.V., 2022. S. 103.

2. Holovko I.A. Kryminalna vidpovidalnist za zhorstoke povodzhennia z tvarynamy: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.08. Kyiv, 2010. 20 s.

3. Veresha R.V. Kryminalna vidpovidalnist za zhorstoke povodzhennia z tvarynamy (porivnialno-pravovyi aspekt). Visnyk Akademii advokatury Ukrainy. 2014. T. 11. № 1(29). S. 53–61.

4. Uvarova N.V. Do problemy kryminalnoi vidpovidalnosti za zhorstoke povodzhennia z tvarynamy. Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav. 2018. № 4. S. 138-140.

5. Arnold Arluke. Refining the Link Between Animal Abuse and Subsequent Violence. Researchgate: veb-sait. URL: https://www.researchgate.net/publication/265413206_Refining_the_Link_Between_Animal_Abuse_and_Subsequent_Violence

6. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo implementatsii polozhen deiakykh mizhnarodnykh uhod ta dyrektyv Yevropeiskoho Soiuzu u sferi okhorony tvarynnoho ta roslynnoho svitu: Zakon Ukrainy vid 15 lyp. 2021 r. № 1684-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1684-20#Text>

7. Yevropeiska konventsiiia pro zakhyst domashnikh tvaryn: Konventsiiia vid 13 lyst. 1987 r., ratyfikovana Ukrainoiu 18 ver. 2013 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a15#Text

8. Pro zakhyst tvaryn vid zhorstokoho povodzhennia: Zakon Ukrainy vid 21 liut. 2006 r. № 3447-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3447-15#Text>

9. Pytania yurystu. Ukrainske obiednannia zakhysnykiv tvaryn: veb-sait. URL: <http://www.uaaa.org.ua/uk/page/pitanna-uristu>

10. Maistro D.M. Kryminalno-pravova kharakterystyka zlochynu «Zhorstoke povodzhennia z tvarynamy» (st. 299 KK Ukrainy). V Mizhnarodnyi molodizhnyi naukovyi yurydychnyi forum: Materialy forumu, m. Kyiv, Natsionalnyi aviatsiinyi universytet, 19-20 travnia 2022 r. Tom 1. Ternopil: Vektor, 2022. S. 208-210.

Diana Maistro

**CRIMINAL LEGAL ANALYSIS OF THE CRIME OF «CRUELTY TO ANIMALS»
(ART. 299 OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE)**

National Aviation University
Liubomyra Huzara Avenue, 1, 03680, Kyiv, Ukraine
E-mail: dianamaystro@gmail.com

Purpose: conducting a scientific study of the elements of the crime, provided for in the disposition of Art. 299 of the Criminal Code of Ukraine. **Research methods:** a set of general and special methods of scientific knowledge – terminological, logical-semantic, functional, systemic-structural, logical-normative. **Results:** the author analyzed the legal composition of the crime, which is provided for in the disposition of Art. 299 «Cruel treatment of animals» of the Criminal Code of Ukraine. From 8 November 2021, Art. 299 «Cruel treatment of animals» of the Criminal Code of Ukraine is set out in the new edition. In the current classification of criminal offenses, this act acquired the meaning of a crime (Parts 1, 2 of Article 299 of the Criminal Code of Ukraine – a minor crime; Parts 3, 4 of Article 299 of the Criminal Code of Ukraine – a serious crime) and the objective side of the composition of the crime against animals was expanded, as the Law of Ukraine «On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Regarding the Implementation of the Provisions of Certain International Agreements and Directives of the European Union in the Field of Animal and Plant Protection» dated July 15, 2021 No. 1684-IX. **Discussion:** the article examines objective and subjective features of the composition of the crime provided for in the disposition of Art. 299 of the Criminal Code of Ukraine, their content and features are described. The objective side of the specified composition of the crime has undergone significant changes, now it is expressed in 5 forms: 1) in cruel treatment of animals belonging to vertebrates, including homeless animals; 2) in violation of the rules of animal transportation, if such actions led to physical injuries, mutilation or death of the animal; 3) in harassing animals against each other, committed for hooligan or selfish motives; 4) propaganda, public appeals to commit actions that have signs of cruelty to animals; 5) distribution of materials calling for such actions.

Key words: composition of the crime; animals; Art. 299 of the Criminal Code of Ukraine; protection of animals; abuse; animal welfare; special subject.

Стаття надійшла до редакції 31.08.2022